
MONOGRAFIE PRAWNICZE

UMOWA RACHUNKU
BANKOWEGO OBJĘTEGO
BANKOWOŚCIĄ INTERNETOWĄ
Z PUNKTU WIDZENIA
NOWEJ REGULACJI
USŁUG PŁATNICZYCH

WOJCIECH IWAŃSKI

Wydawnictwo C.H.Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

WOJCIECH IWAŃSKI • UMOWA RACHUNKU BANKOWEGO OBJĘTEGO
BANKOWOŚCIĄ INTERNETOWĄ Z PUNKTU WIDZENIA NOWEJ REGULACJI
USŁUG PŁATNICZYCH

Polecamy nasze publikacje:

Małgorzata Wysoczyńska

**UTRUDNIANIE POSTĘPOWANIA KARNEGO.
WYBRANE ZAGADNIENIA TEORII I PRAKTYKI**

Paweł Czarnecki

**POSTĘPOWANIE DYSCIPLINARNE WOBEC OSÓB
WYKONUJĄCYCH PRAWNICZE ZAWODY
ZAUFANIA PUBLICZNEGO**

Jan Lic

SPÓŁKA CYWILNA, PROBLEMY PODMIOTOWOŚCI PRAWNEJ

Joanna Zięba

RENTY STRUKTURALNE W USTAWODAWSTWIE ROLNYM

Marek Kulik

**PRZEDAWNIE NIE KARALNOŚCI I PRZEDAWNIE NIE
WYKONANIA KARY W POLSKIM PRAWIE KARNYM**

Ewa Rott-Pietrzyk

**WYKŁADNIA UMÓW W PRAWIE MODELOWYM I WSPÓLNYM
EUROPEJSKIM PRAWIE SPRZEDAŻY (CESL)**

Wojciech Sawczyn

**ZWIĄZANIE KASACYJNYM ORZECZENIEM NACZELNEGO
SĄDU ADMINISTRACYJNEGO**

Andrzej Świątkowski

**GWARANCJE PRAWNE POKOJU SPOŁECZNEGO
W STOSUNKACH PRACY**

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

**UMOWA RACHUNKU
BANKOWEGO OBJĘTEGO
BANKOWOŚCIĄ INTERNETOWĄ
Z PUNKTU WIDZENIA
NOWEJ REGULACJI
USŁUG PŁATNICZYCH**

WOJCIECH IWAŃSKI

**WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2014**

Wydawca: Natalia Adamczyk

Publikacja dofinansowana przez:
Kancelaria Sołtysiński Kawecki & Szlęzak
oraz Wojciech Iwański Kancelaria Adwokacka

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2014**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H.Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-5966-3

ISBN e-book 978-83-255-5967-0

Spis treści

Przedmowa	XI
Wykaz skrótów	XIII
Wykaz literatury	XVII
Rozdział I. Zagadnienia wstępne	1
§ 1. Przedmiot opracowania	1
I. Zakreślenie tematu	1
II. Metodologia badań	2
III. Dwa reżimy	5
§ 2. Znaczenie ekonomiczne	5
I. Funkcja gospodarcza	5
II. Bankowość internetowa – skala zjawiska	6
Rozdział II. Regulacja usług płatniczych w prawie europejskim oraz wybranych państwach członkowskich	9
§ 1. Usługi płatnicze w ramach wspólnego rynku	9
I. Uwagi ogólne	9
II. Dyrektywa o usługach płatniczych (PSD)	11
III. Samoregulacja w ramach SEPA	12
§ 2. Regulacja usług płatniczych w państwach członkowskich	13
I. Porównanie metod transpozycji PSD w państwach członkowskich	13
II. Regulacja angielska	15
III. Regulacja niemiecka	15
IV. Regulacja francuska	16
Rozdział III. Polska regulacja umowy rachunku bankowego jako umowy ramowej o świadczenie usług płatniczych	19
§ 1. Uwagi wstępne	19
I. Struktura regulacji	19
II. Samoregulacja i wzorce umowne	20
§ 2. Reżim ogólny	21
I. Kodeks cywilny	21
II. Prawo bankowe	21
III. Ustawa o elektronicznych instrumentach płatniczych	21
§ 3. Ustawa o usługach płatniczych	22
I. Uwagi ogólne	22

II. Zarys siatki pojęciowej.....	23
III. Obszary potencjalnego zastosowania ustawy o usługach płatniczych do rachunku bankowego objętego bankowością internetową	24
IV. Stosunek ustawy o usługach płatniczych do innych ustaw.....	25
V. Zakres zastosowania ustawy o usługach płatniczych	27
VI. Podsumowanie.....	34
Rozdział IV. Podstawowe pojęcia i problem definicji bankowości internetowej	37
§ 1. Umowa rachunku bankowego	37
I. Charakter prawny umowy	37
II. Rachunek bankowy i stosunek rachunku bankowego.....	39
§ 2. Siatka pojęciowa ustawy o usługach płatniczych.....	40
I. Uwagi ogólne.....	40
II. Usługa płatnicza a transakcja płatnicza.....	40
III. Umowa ramowa	42
IV. Rachunek płatniczy	42
V. Instrument płatniczy.....	44
VI. Problem definicji usług bankowości elektronicznej	45
§ 3. Bankowość internetowa	50
I. Propozycja definicji.....	50
II. Bankowość internetowa a usługi bankowości elektronicznej	52
III. Bankowość internetowa a instrument płatniczy	53
Rozdział V. Zawarcie, zmiana i zakończenie umowy rachunku bankowego objętego bankowością internetową	55
§ 1. Przedkontraktowe obowiązki informacyjne.....	55
I. Uwagi ogólne.....	55
II. Termin i forma spełnienia przedkontraktowych obowiązków informacyjnych	55
III. Skutki niewywiązania się z obowiązków informacyjnych	57
IV. Treść informacji przedkontraktowych.....	58
V. Obowiązki informacyjne wynikające z Zalecenia 2011/442.....	64
§ 2. Forma i treść umowy	65
I. Wzorce umów.....	65
II. Wymogi reżimu ogólnego	68
III. Wymogi w przypadku objęcia umowy rachunku bankowego regulacją UsłPIU	72
IV. Umowne wyłączenia stosowania przepisów UsłPIU	74
V. Postanowienia dotyczące bankowości internetowej	80
§ 3. Zmiana umowy	81
I. Zmiana umowy i wzorca umowy w reżimie ogólnym	81
II. Dodatkowe obowiązki informacyjne w przypadku objęcia ustawą o usługach płatniczych	82
III. Zmiana wysokości oprocentowania wkładu.....	84

§ 4. Zakończenie umowy.....	86
I. Zakończenie umowy rachunku bankowego w reżimie ogólnym ...	86
II. Szczególna regulacja w ustawie o usługach płatniczych	87
Rozdział VI. Zobowiązania banku wynikające z umowy rachunku bankowego objętego bankowością internetową	89
§ 1. Uwagi ogólne	89
I. Problem określenia zobowiązań banku	89
II. Katalog zobowiązań banku.....	90
III. Struktura analizy	91
§ 2. Funkcja depozytowa rachunku bankowego.....	93
I. Uwagi wstępne.....	93
II. Obowiązek przyjmowania wpłat.....	95
III. Obowiązek zwrotu środków	96
IV. Ewidencjonowanie środków pieniężnych na rachunku bankowym	97
§ 3. Obowiązki informacyjne banku.....	102
I. Uwagi ogólne.....	102
II. Przedmiotowy zakres informacji w reżimie ogólnym.....	103
III. Przedmiotowy zakres informacji zgodnie z regulacją usług płatniczych.....	104
IV. Forma i czas przekazania informacji	107
V. Realizacja obowiązków informacyjnych poprzez bankowość internetową	108
VI. Obowiązki informacyjne w przypadku kredytu konsumenckiego w rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym – wzmianka	110
Rozdział VII. Przeprowadzanie rozliczeń pieniężnych w oparciu o rachunek bankowy	113
§ 1. Uwagi wstępne.....	113
I. Zakres analizy	113
II. Pojęcie rozliczeń pieniężnych w reżimie ogólnym a regulacja usług płatniczych	113
III. Charakterystyka regulacji rozliczeń pieniężnych	115
§ 2. Dyspozycja przeprowadzenia rozliczenia	116
I. Polecenia rozliczeniowe w reżimie ogólnym.....	116
II. Zlecenia płatnicze	118
§ 3. Oznaczenie odbiorcy rozliczenia pieniężnego	121
I. Oznaczenie odbiorcy w reżimie ogólnym.....	121
II. Unikatowy identyfikator	121
III. Skutki wykonania transakcji na rzecz niewłaściwie oznaczonego odbiorcy.....	122
§ 4. Autoryzacja dyspozycji przeprowadzenia rozliczenia	123
I. Potwierdzenie zlecenia w świetle uchylonych przepisów ElektrInstrPŁU	123

II. Autoryzacja transakcji	125
III. Charakter prawny autoryzacji	127
§ 5. Szczególna regulacja odwołania polecenia zapłaty	128
I. Zakwestionowanie polecenia zapłaty w reżimie ogólnym.....	128
II. Odwołanie autoryzacji poleceń zapłaty – szczególne regulacje	130
§ 6. Termin wykonania rozliczenia	131
I. Problem terminu wykonania rozliczenia w reżimie ogólnym	131
II. Czas realizacji transakcji płatniczej.....	132
§ 7. Obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa operacji	133
I. Obowiązki ostrożnościowe w reżimie ogólnym.....	133
II. Bezpieczeństwo instrumentu płatniczego	135
III. Odpowiedzialność za nienależyte wykonanie rozliczenia pieniężnego – odesłanie.....	136
Rozdział VIII. Zobowiązania posiadacza rachunku bankowego objętego bankowością internetową	137
§ 1. Uwagi wstępne.....	137
I. Specyfika zobowiązań posiadacza rachunku.....	137
II. Struktura analizy	138
§ 2. Ponoszenie opłat.....	138
I. Opłaty z tytułu wykonania umowy.....	138
II. Opłaty z tytułu skorzystania z określonego instrumentu płatniczego	140
III. Opłaty z tytułu realizacji obowiązków informacyjnych	141
IV. Opłaty w świetle Zalecenia 2011/442.....	142
§ 3. Obowiązki ostrożnościowe.....	143
I. Obowiązki ostrożnościowe posiadacza rachunku w reżimie ogólnym.....	143
II. Obowiązki ostrożnościowe użytkownika instrumentu płatniczego w świetle regulacji usług płatniczych.....	143
§ 4. Obowiązki lojalnościowe	144
I. Obowiązki lojalnościowe w przepisach reżimu ogólnego.....	144
II. Obowiązki lojalnościowe w regulacji usług płatniczych.....	144
§ 5. Skutki niewykonania zobowiązań przez posiadacza rachunku.....	145
I. Zasady ogólne	145
II. Przejęcie ryzyka transakcji nieautoryzowanych – odesłanie	145
Rozdział IX. Wadliwe wykonanie zobowiązania banku w zakresie rozliczeń	147
§ 1. Delimitacja pojęć.....	147
I. Wypłata wkładu na rzecz nieuprawnionego oraz niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy	147
II. Transakcja nieautoryzowana – transakcja niewykonana – transakcja nienależyte wykonana	149
§ 2. Zwolnienie banku ze zobowiązania.....	151
I. Spełnienie zobowiązania do rąk uprawnionego.....	151

II. Zwolnienie ze zobowiązania pomimo świadczenia do rąk nieuprawnionego	152
III. Zastosowanie innych przepisów reżimu ogólnego w celu modyfikacji skutków wypłaty na rzecz nieuprawnionego	154
§ 3. Skutki wypłaty na rzecz nieuprawnionego oraz wykonania nieautoryzowanej transakcji	157
I. Brak zwolnienia ze zobowiązania w reżimie ogólnym.....	157
II. Skutki wykonania nieautoryzowanej transakcji	159
III. Ryzyko posiadacza instrumentu płatniczego.....	161
IV. Procedura zgłoszenia nieautoryzowanej transakcji.....	164
V. Klauzule liberacyjne.....	166
§ 4. Kwestie dowodowe w przypadku wykonania nieautoryzowanej transakcji	169
I. Ciężar dowodu w reżimie ogólnym	169
II. Obowiązek udowodnienia autoryzacji transakcji	171
III. Przesłanki udowodnienia autoryzacji.....	172
IV. Uwierzytelnienie	173
V. Użycie instrumentu płatniczego jako wyraz zgody płatnika na dokonanie transakcji.....	175
VI. Wyjątki od obowiązku udowodnienia autoryzacji	177
§ 5. Odpowiedzialność odszkodowawcza banku – kwestie szczegółowe.....	177
I. Charakterystyka odpowiedzialności przewidzianej w ustawie o usługach płatniczych.....	177
II. Przedmiotowy zakres odpowiedzialności na podstawie ustawy o usługach płatniczych.....	179
III. Szkoda wyrządzona wypłatą na rzecz nieuprawnionego z punktu widzenia bankowości internetowej.....	180
IV. Szkoda wyrządzona wypłatą na rzecz nieuprawnionego – analiza przypadku	182
§ 6. Skutki dokonania nieautoryzowanej transakcji w prawie amerykańskim – wzmianka	184
I. Różnice w pojęciu autoryzacji	184
II. Ciężar dowodu.....	186
Rozdział X. Zakończenie	187
§ 1. Podsumowanie wniosków	187
§ 2. Pojęcie bankowości internetowej – propozycje interpretacyjne	189
§ 3. Wnioski <i>de lege ferenda</i>	189
Indeks rzeczowy	191

Przedmowa

Głównym celem badawczym monografii jest scharakteryzowanie umowy rachunku bankowego objętego bankowością internetową, w tym zdekodowanie norm prawnych dotyczących tej umowy, wynikających z przepisów ustawy o usługach płatniczych¹, ale odczytywanych z uwzględnieniem zasad polskiego prawa cywilnego, ze szczególnym uwzględnieniem przepisów Kodeksu cywilnego² oraz ustawy – Prawo bankowe³, a także poglądów doktryny.

Dokonany przez polskiego ustawodawcę wybór metody transpozycji przepisów dyrektywy o usługach płatniczych⁴ do prawa polskiego prowadzi do wielu wątpliwości interpretacyjnych. Regulacja usług płatniczych nie została wpasowana w system polskiego prawa, stąd istnieje potrzeba szczegółowej analizy norm wyznaczanych przez przepisy UsłPIU oraz przez przepisy reżimu ogólnego, stanowiące tło nowej regulacji. Niniejsze opracowanie ma także na celu dowiedzenie, że w wielu przypadkach norma dekodowana w oparciu o całości kształt przepisów prawa polskiego może w odniesieniu do umów rachunku bankowego znacznie odbiegać od rezultatu wykładni dokonywanej jedynie na podstawie przepisów UsłPIU. Uwagę zwraca także skutek (wydaje się, że niezamierzony) nowej regulacji w postaci częściowego obniżenia poziomu ochrony interesów posiadaczy rachunków bankowych w wyniku objęcia ich regulacją UsłPIU.

W toku analizy konieczne będzie także zdefiniowanie pojęcia bankowości internetowej, co nie zostało jeszcze dokonane w polskim piśmiennictwie w sposób osadzony w teoretycznych elementach konstrukcyjnych umowy rachunku bankowego, a także określenie wzajemnych relacji pojęć bankowości internetowej oraz instrumentu płatniczego. Dalszy wywód będzie miał na celu udowodnienie, że bankowość internetowa nie stanowi odrębnej umowy (nazwanej albo nienazwanej), ale jedynie umowną modyfikację umowy rachunku bankowego w zakresie sposobu komunikacji między stronami. Tak rozumiana bankowość internetowa będzie także stanowiła instrument płatniczy.

Monografia składa się z przedmowy, dziewięciu zasadniczych rozdziałów uszeregowanych tematycznie oraz zakończenia.

Po zagadnieniach wstępnych, obejmujących także zarys ekonomicznego znaczenia analizowanego zagadnienia, zostały scharakteryzowane źródła regulacji, ze szczególnym uwzględnieniem różnych modeli transpozycji regulacji usług płatniczych w innych pań-

¹ Ustawa z 19.8.2011 r. o usługach płatniczych (Dz.U. Nr 199, poz. 1175 ze zm.), dalej jako: UsłPIU.

² Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.), dalej jako: KC.

³ Ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe (t.j.: Dz.U. z 2012 r. poz. 1376 ze zm.), dalej jako: PrBank.

⁴ Dyrektywa 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 13.11.2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniająca dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylająca dyrektywę 97/5/WE, Dz.Urz. UE L 319 z 5.12.2007 r., s. 1 ze zm., dalej jako: PSD.

stwach członkowskich oraz skomplikowanego i dalekiego od przejrzystości zagadnienia zakresu zastosowania teŝe regulacji w Polsce.

Następnie zostały omówione podstawowe pojęcia konstrukcyjne związane z umową rachunku bankowego i usługami płatniczymi oraz zaproponowana została definicja bankowości internetowej. W następnej kolejności zostały scharakteryzowane zasady zawarcia, zmiany i rozwiązania umowy rachunku bankowego, z uwzględnieniem specyfiki bankowości internetowej oraz nowej regulacji usług płatniczych.

Po nich zostały omówione kluczowe zagadnienia związane z tematem pracy, a mianowicie treść poszczególnych zobowiązań stron umowy rachunku bankowego. Główne miejsce zajęła tu tematyka zasad przeprowadzania rozliczeń pieniężnych.

Ostatnią część merytoryczną monografii stanowi analiza zagadnień wadliwości wykonania rozliczeń pieniężnych w świetle nowych regulacji (zwłaszcza skutków tzw. transakcji nieautoryzowanych). Problem ten wydaje się być jeszcze bardziej kluczowy w kontekście bankowości internetowej.

Podstawą niniejszej monografii była rozprawa doktorska przygotowana na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. dr. hab. *Wojciecha Pyziola*, kierownika Katedry Prawa Gospodarczego Prywatnego.

W tym miejscu autor chciałby podziękować Promotorowi za wpojenie przekonania o istnieniu logicznej i koherentnej regulacji umowy rachunku bankowego, której elementy konstrukcyjne są silnie osadzone w zasadach prawa cywilnego, bez którego to przekonania rozprawa ta nie mogłaby powstać. Kolejne podziękowania autor kieruje do dr. *Marcina Olechowskiego*, z którego ogromną wiedzą i otwartym spojrzeniem na problemy autor mógł konfrontować swoje przemyślenia, oraz do dr. *Agnieszki Hajos-Iwańskiej*, która była niewyczerpanym źródłem motywacji.

Monografia obejmuje stan prawny aktualny na dzień 30.11.2013 r.

Warszawa, grudzień 2013 r.

Wojciech Iwański

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

dyrektywa bankowa.....	dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 14.6.2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (Dz.Urz. UE L 177 z 30.6.2006 r., s. 1)
ElektrInstrPłU.....	ustawa z 12.9.2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz.U. Nr 169, poz. 1385 ze zm.)
KC.....	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
KredytKonsU	ustawa z 12.5.2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. Nr 126, poz. 715 ze zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i ze zm.)
KPC.....	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
KSH.....	ustawa z 15.9.2000 – Kodeks spółek handlowych (t.j.: Dz.U. z 2013 r. poz. 1030 ze zm.)
OchrKonsU	ustawa z 2.3.2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (t.j.: Dz.U. z 2012 r. poz. 1225 ze zm.)
PrBank	ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe (t.j.: Dz.U. z 2012 r. poz. 1376 ze zm.)
PSD F.A.Q.	Zbiór odpowiedzi służb Komisji Europejskiej dot. PSD, opublikowany na stronie internetowej Komisji Europejskiej
PSD.....	dyrektywa 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 13.11.2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniająca dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylająca dyrektywę 97/5/WE (dyrektywa o usługach płatniczych) (Dz.Urz. UE L 319 z 5.12.2007 r., s. 1 ze zm.)
SwobDziałGospU	ustawa z 2.7.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (t.j.: Dz.U. z 2013 r. poz. 672 ze zm.)
SEPA.....	Jednolity Obszar Płatności w Euro (<i>Single Euro Payment Area</i>)

Wykaz skrótów

UstPŁU	ustawa z 19.8.2011 r. o usługach płatniczych (Dz.U. Nr 199, poz. 1175 ze zm.)
Zalecenie 2011/442.....	Zalecenie Komisji z 18.7.2011 r. w sprawie dostępu do zwykłego rachunku płatniczego (2011/442/UE) (Dz.Urz. UE L 190 z 21.7.2011 r., s. 87)
Zalecenie 97/489	Zalecenie Komisji 97/489/WE z 30.7.1997 r. dotyczące transakcji dokonywanych przy użyciu elektronicznych instrumentów płatniczych, a w szczególności związku między wydawcą a posiadaczem (Dz.Urz. WE L 208 z 2.8.1997 r., s. 52)
Zarz. Nr 3/2009	Zarządzenie Nr 3/2009 Prezesa NBP w sprawie sposobu przeprowadzania rozrachunków międzybankowych z 10.3.2009 r. (Dz.Urz.NBP Nr 5, poz. 5)

2. Czasopisma

Dz.Urz. UE	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz.Urz. WE	Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich
Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz. NBP	Dziennik Urzędowy Narodowego Banku Polskiego
Gł.	Głosa
Monitor Pr. Bank.	Monitor Prawa Bankowego
MoP	Monitor Prawniczy
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego (1917–1939, 1945–1952), Orzeczenia Sądu Najwyższego, Izby Cywilnej i Izby Karnej (1953–1961), Orzecznictwo Izby Cywilnej Sądu Najwyższego (1962), Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (1963–1981), Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna i Administracyjna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1982), Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003)
OSNAPiUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Zbiór Urzędowy. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych (1957–1989), Orzecznictwo Sądów Polskich (od 1990)
PB.....	Prawo Bankowe
PiP	Państwo i Prawo
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PB	Prawo Bankowe
PS	Przegląd Sądowy

PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
R. Pr.	Radca Prawny
SPC	System Prawa Cywilnego
SPH	System Prawa Handlowego
SPP	System Prawa Prywatnego

3. Organy orzekające

ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
Prezes UOKiK	Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
SO	Sąd Okręgowy
TK	Trybunał Konstytucyjny
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny

4. Inne skróty

§	paragraf
art.	artykuł
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
m.in.	między innymi
MF	Minister Finansów
n.	następny (-a, -e)
Nb	numer brzegowy
niepubl.	niepublikowany
nin.	niniejszy (-a, -e)
np.	na przykład
Nr	numer
pkt	punkt
por.	porównaj
poz.	pozycja
r.	rok
red.	redakcja
RM	Rada Ministrów
rozp.	rozporządzenie
s.	strona (-y)
S.A.	spółka akcyjna
SOKiK	Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
SSRN	Social Science Research Network

Wykaz skrótów

t.	tom
t.j.	tekst jednolity
tj.	to jest
tzw.	tak zwany (-a, -e)
UOKiK	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
ust.	ustęp
uzas.	uzasadnienie
w zw.	w związku
wg	według
wyr.	wyr.
z.	zeszyt
zarz.	zarządzenie
ZBP	Związek Banków Polskich
zd.	zdanie
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz

Wykaz literatury

- Adamek A., Frań A.*, Komentarz do ustawy z dnia 12.9.2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, Lex/el. 2003
- Babiarz P.*, Ustawa o elektronicznych instrumentach płatniczych – praktyczne problemy banków, MoP 2004, Nr 14
- Bajor B.*, Bankowość elektroniczna. Studium prawne, Warszawa 2011
- Bączyk M.*, Konstrukcja prawna umowy rachunku bankowego. Spory dogmatyczne i rozterki legislacyjne, [w:] *M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar* (red.), Europeizacja prawa prywatnego, Warszawa 2008
- Bączyk M.*, Odpowiedzialność umowna banku w prawie polskim, Toruń 1989
- Bączyk M.*, Umowy w zakresie czynności bankowych, [w:] *S. Włodyka* (red.), SPH, t. 5, Prawo umów handlowych, Warszawa 2011
- Bączyk M., Fojcik-Mastalska E., Góral L., Pisuliński J., Pyziół W.*, Prawo bankowe. Komentarz, Warszawa 2007
- Bednarek M.*, Wzorce umów, [w:] *E. Łętowska* (red.), SPP, t. 5, Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2006
- Bieniek G., Ciępla H., Dmowski S., Gudowski J., Kołakowski K., Sychowicz M., Wiśniewski T., Żuławska C.*, Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania, t. 1, Warszawa 2009
- Bodzioch M.*, Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 13.11.2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, PB 2008, Nr 3
- Bodzioch M.*, Glosa do wyroku SN z 20.5.2005 r., III CK 661/04, PB 2007, Nr 10
- Braun T., Lipowski T.*, Ocena projektu dyrektywy w sprawie płatności na Rynku Wewnętrznym Unii Europejskiej, PPH 2005, Nr 10
- Broniewicz W.*, Glosa do wyroku SN z 16.4.1986 r., I CR 34/86, OSP 1987, Nr 5–6, poz. 125
- Buczkowski S., Nowakowski Z.K.*, Prawo obrotu uspołecznionego, Warszawa 1971
- Cherednychenko O.O.*, Full Harmonisation of Retail Financial Services Contract Law in Europe: A Success or a Failure?, internetowa baza Social Science Research Network, SSRN id=1702298
- Czachórski W.* (red.), System Prawa Cywilnego. Część ogólna, t. 1, Wrocław 1974
- Czachórski W., Brzozowski A., Sajfan M., Skowrońska-Bocian E.*, Zobowiązania. Zarys wykładu, Warszawa 2007
- Czachórski W., Brzozowski A., Sajfan M., Skowrońska-Bocian E.*, Zobowiązania. Zarys wykładu, Warszawa 2004
- Czech T.*, Zarzuty przy zapłacie kartą płatniczą, PPH 2003, Nr 7
- Dąbrowa J.*, [w:] *Z. Radwański* (red.), System Prawa Cywilnego, t. 3, cz. 1, Wrocław 1981
- Dybowski T., Pyrżyńska A.*, [w:] *E. Łętowska* (red.), SPP, t. 5, Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2013

- Flaga-Gieruszyńska K.*, [w:] *A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska*, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2011, wyd. elektroniczne
- Geva B.*, Payment transactions under the EU Payment Services Directive: A U.S. comparative perspective, *Penn State International Law Review*, vol. 27, 2009 Nr 3–4
- E. Gniewek* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2010
- Gołaczyński J.*, Wzorce i niedozwolone klauzule umowne w praktyce bankowej po wejściu w życie ustawy z dnia 2.3.2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, PS 2001, Nr 11–12
- Górski J.*, [w:] *A. Ohanowicz, J. Górski*, Zobowiązania. Zarys według kodeksu cywilnego. Część szczegółowa, Warszawa 1966
- Grodzicki J.*, Podpis elektroniczny i numer PIN – porównanie, Gl. 2002, Nr 10
- Herberger M., Martinek M., Rüßmann H., Weth S.*, Der juris PraxisKommentar BGB, 5. Aufl., wydanie elektroniczne
- Iwański W.*, Wypłata wkładu na rachunku bankowym na rzecz osoby nieuprawnionej – podstawowe orzecznictwo, PUG 2010, Nr 10
- Iwański W.*, Wypłata wkładu na rachunku bankowym na rzecz osoby nieuprawnionej – problematyczna zmiana linii orzeczniczej, PUG 2010, Nr 9
- Janiak A.*, Glosa do wyroku SN z 28.5.1999 r., III CKN 196/98, OSP 2000, Nr 7–8
- Janiak A.*, Wykonywanie zobowiązań pieniężnych za pośrednictwem banków, MoP 2002, Nr 11
- Juchno R., Kaszubski R. W.*, Bankowość elektroniczna, Gl. 2001, Nr 7
- Kaszubski R. W., Widawski P.*, Nowy porządek prawny dla usług płatniczych na Rynku Wewnętrznym UE, Gl. 2004, Nr 9
- Korus K.*, Charakter prawny potwierdzenia operacji dokonanej za pomocą elektronicznego instrumentu płatniczego, PB 2003, Nr 12
- Korus K.*, Dyrektywa o usługach płatniczych, Profesjonalny Serwis Bankowy (CD) 2007
- Korus K.*, Identyfikacja w bankowości elektronicznej, PB 2005, Nr 2
- Krzysztofek M.*, Glosa do wyroku SN z 17.12.2008 r., I CSK 205/08, Gl. 2011, Nr 2
- Kunkiel-Kryńska A.*, Implementacja dyrektyw opartych na zasadzie harmonizacji pełnej na przykładzie dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych, MoP 2007, Nr 18
- Kwaśnicki W.*, Ekonomiczne problemy bankowości elektronicznej, dodatek do MoP 2005, Nr 12
- Leszczyński L.*, Funkcje klauzul odsyłających a model ich tworzenia w systemie prawa, PiP 2000, Nr 7
- Longchamps de Berier R.*, Uzasadnienie projektu KZ, Warszawa 1934
- Łętowska E.*, Bariery naszego myślenia o prawie w perspektywie integracji z Europą, PiP 1996, Nr 4–5
- Łętowska E.*, Europejskie prawo umów konsumenckich, Warszawa 2004
- Łętowska E.*, Wzorce umowne. Ogólne warunki, wzory, regulaminy, Wrocław 1975
- Łyskawkowski P.*, SEPA – jednolity obszar płatności w euro, Bank i Kredyt 2007, Nr 11–12, dodatek Integracja rynków finansowych w Unii Europejskiej od A do Z
- Machnikowski P.*, [w:] *E. Gniewek* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2010, wyd. elektroniczne

- Machnikowski P.*, [w:] *E. Łętowska* (red.), SPP, t. 5, Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2013
- Making SEPA a Reality, EPC 2009
- Masiota J.*, Elektroniczne instrumenty płatnicze. Komentarz, Warszawa 2003
- Matuszyk A., Matuszyk P.G.*, Instrumenty bankowości elektronicznej, Warszawa 2006
- Matuszyk B., Matuszyk K.J.*, Modyfikujące przyjęcie oferty w stosunkach między przedsiębiorcami – rozważania na tle art. 681 KC, R. Pr. 2004, Nr 6
- Mavromati D.*, The Law Of Payment Services In The EU: The EC Directive Payment Services in the Internal Market, Kluwer Law International 2008
- Mazur L.*, Prawo bankowe. Komentarz, Warszawa 2005
- Mazur L.*, Umowa rachunku bankowego. Komentarz, Warszawa 2007
- Meckel M.*, [w:] *jurisPR-BKR 2/2010*, Anm. 1, wyd. elektroniczne
- Mroczek J.*, Aktualizacja prawa cywilnego w kontekście rozwoju bankowości wirtualnej, dodatek do MoP 2005, Nr 12
- netb@nk – Bankowość internetowa i płatności bezgotówkowe. II kwartał 2013 r., raport ZBP
- Nogaj M.*, Glosa do wyroku SN z 17.12.2008 r., I CSK 205/08, OSNC-ZD 2009, Nr 3, poz. 83, Lex/el. 2009
- Nowakowski Z.K.*, [w:] *S. Buczkowski, Z.K. Nowakowski*, Prawo obrotu uspołecznionego, Warszawa 1971
- Ohanowicz A., Górski J.*, Zobowiązania. Zarys według kodeksu cywilnego. Część szczegółowa, Warszawa 1966
- Olczyk M.*, Zmiana treści umowy w czasie trwania stosunku umownego między bankiem a jego klientem na przykładzie zmiany stóp oprocentowania, cz. II, PB 2001, Nr 2
- Olczyk M.*, Zmiana treści umowy w czasie trwania stosunku umownego między bankiem a jego klientem na przykładzie zmiany stóp oprocentowania, cz. I, PB 2001, Nr 1
- Olechowski M.*, Normatywne podstawy przymusowego umarzania zobowiązań pieniężnych, PiP 2004, Nr 5
- Olejniczak A.* (red.), SPP, t. 6, Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2009
- Olejniczak A.* (red.), SPP, t. 6, Prawo zobowiązań – część ogólna. Suplement, Warszawa 2010
- Oplustil K.*, Skutki wypłaty wkładu osobie nieuprawnionej. Uwagi na tle nowej ustawy o ochronie niektórych praw konsumentów, PB 2000, Nr 11
- Palandt O.* (red.), Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar mit Nebengesetzen, 69. Auflage, München 2011
- Pazdan M.*, Kodeks spółek handlowych a Kodeks cywilny, PiP 2001, Nr 2
- Pecyna M.* (red.), Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań. Projekt z uzasadnieniem pod kierunkiem *J. Pisulińskiego* i *F. Zolla*, Kraków 2009
- de Pellegars L.*, Applications de la DSP. Le compte de paiement, Banque et droit, 2010, Nr 134
- Piasecki K.* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1–366, t. I, Warszawa 2011
- Pietrzykowski K.* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz do artykułów 1–449, t. 1, Warszawa 2013
- Pietrzykowski K.*, Kodeks cywilny. Komentarz do artykułów 450–1088, t. II, Warszawa 2009
- Pisuliński J.*, Glosa do wyr. SN z dnia 19.3.2004 r., IV CK 158/03, PB 2004, Nr 9